ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line)

UNIVERSITY OF RUSE "Angel Kanchev"
РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ "Ангел Кънчев"

PROCEEDINGS

Volume 63, book 6.2.
Pedagogy and Psychology

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

Том 63, серия 6.2.
Педагогика и Психология

Ruse
Русе
2024

Volume 63 of PROCEEDINGS includes the papers presented at the scientific conference RU&SU'24, organized and conducted by University of Ruse "Angel Kanchev" and the Union of Scientists - Ruse. Series 6.2 contains papers reported in the Pedagogy and Psychology section.

Book	Code	Faculty and Section
Agrarian and Industrial Faculty		
1.1.	FRI-8.303b-1-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	FRI-1.202-1-MR	Maintenance and Reliability
	FRI-9.2-1-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	FRI-19.206-1-EC	Ecology and Conservation
	FRI-16.203-1-ID	Industrial Design
1.2.	THU-SSS-AMT&ASVM	Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Science and Veterinary Medicine
	THU-SSS-MR	Maintenance and Reliability
	THU-SSS-THPE	Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment
	THU-SSS-EC	Ecology and Conservation
	THU-SSS-ID	Industrial Design
Faculty of Mechanical and Manufacturing Engineering		
2.1.	FRI-1.317-1-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
2.2.	TUE-1.417-SSS-MEMBT	Mechanical Engineering and Machine-Building Technologies
Faculty of Electrical Engineering Electronics and Automation		
3.1.	FRI-10.326-1-EEEA	Electrical Engineering, Electronics and Automation
3.2.	FRI-2G.303-1-CCT1	Communication and Computer Technologies 1
	FRI-2G.302-1-CCT2	Communication and Computer Technologies 2
3.3.	THU-10.326-SSS-EEEA	Electrical Engineering, Electronics and Automation
	THU-2G.303-SSS-CCT	Communication and Computer Technologies
Faculty of Transport		
4.1.	FRI-KC.H2-1-TMS	Transport and Machine Science
	SAT-KC.H2-1-TMS	Transport and Machine Science
4.2.	FRI-20.21-2-SITSTL	Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics
4.3.	MON-5.21-SSS-TMS	Transport and Machine Science
Faculty of Business and Management		
5.1.	FRI-2B.412-1-EM1	Economics and Management 1
	FRI-2G.404-1-EM2	Economics and Management 2
	SAT-2B.412-1-EM1	Economics and Management 1
5.3.	THU-2G404-SSS-EM	Economics and Management
5.4.	FRI-2G.510-1-ESIS1	European Studies and International Security 1
	FRI-2G.510-1-ESIS2	European Studies and International Security 2
8.2.	FRI-1.322-1-SW	Social Work
Faculty of Natural Sciences and Education		
6.1.	FRI-1.407-1-MIP	Mathematics, Informatics and Physics
6.2.	FRI-1.313-1-PP	Pedagogy and Psychology
	SAT-1.313-1-PP	
6.3.	FRI-2G.307-1-LL	Linguistics and Literature

	FRI-2G.408-1-AS	Art Studies
6.4.	FRI-2G.405-1-ERI	Education - Research and Innovations
	SAT-2G.405-1-ERI	
6.5.	FRI-1.407-SSS-PP-01	Pedagogy and Psychology
6.6	FRI-2G.308-SSS-LLA	Linguistics, Literature and Art Science & History, Ethnology and Folklore
6.7	FRI-2.203-SSS-MIP-01	Mathematics, Informatics and Physics
Faculty of Law		
7.1.	FRI-2B.313-1-L	Law Studies
	SAT-2B.313-1-L	Law Studies
7.2.	FRI-2B.312-1-NS	National Security
7.3.	WED-2B313-SSS-L	Law Studies
Faculty of Public Health and Health Care		
8.1.	FRI-2K.201-1-HP	Health Promotion
8.3.	FRI-2G.104-1-HC	Health Care
8.4.	FRI-2G.309-1-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
8.5.	THU-K.101-SSS-HP	Health Promotion
	THU-2.101-SSS-HC	Health Care
	THU-2Г.105-SSS-MCDA	Medical and Clinical Diagnostic Activities
Quality of Education Directorate		
9.1.	FRI-2.104-1-QHE	Quality of Higher Education
Razgrad Branch of the University of Ruse		
10.1.	FRI-LCR-1-CT(R)	Chemical Technologies
	FRI-LCR-P-1-CT(R)	Chemical Technologies (Poster session)
10.2.	FRI-LCR-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	SAT-LCR-P-1-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies (Poster session)
10.3.	TUE-SSS-BFT(R)	Biotechnologies and Food Technologies
	TUE-SSS-CT(R)	Chemical Technologies
Silistra Branch of the University of Ruse		
11.1.	FRI-110-1-PPM(S)	Pedagogy; Psychology and Methodology of training in...
	FRI-229-1-P(S)	Philology
	FRI-216-1-TS(S)	Technical Sciences
11.2.	FRI-239-I-PMT(S)	Pedagogy and Methodology of Training in...
	FRI-229-I-H(S)	Humanities
	FRI-216-I-TS(S)	Technical Sciences

The papers have been reviewed.

ISSN 1311-3321 (print)
ISSN 2535-1028 (CD-ROM)
ISSN 2603-4123 (on-line) Copyright © authors

The issue was included in the international ISSN database, available at https://portal.issn.org/.
The online edition is registered in the portal ROAD scientific resources online open access

PROGRAMME COMMITTEE

- **Prof. Amar Ramdane-Cherif**
  University of Versailles, France
- **Assoc. Prof. Manolo Dulva HINA**
  ECE Paris School of Engineering, France
- **Prof. Leon Rothkrantz**
  Delft University of Technology, Netherlands
- **Assoc. Prof. Antonio Jose Mendes**
  University of Coimbra, Portugal
- **Prof. Ville Leppanen**
  University of Turky, Finland
- **Assoc. Prof. Marco Porta**
  University of Pavia, Italy
- **Prof. Douglas Harms**
  DePauw University, USA
- **Prof. Zhanat Nurbekova**
  L. N. Gumilyov Eurasian National University, Nur Sultan, Kazakhstan
- **Prof. Mirlan Chynybaev**
  Kyrgyz State Technical University, Bishkek, Kyrgyzstan
- **Prof. Ismo Hakala, PhD**
  University of Jyväskylä, Finland
- **Prof. Artur Jutman, PhD**
  Tallinn University of Technology, Estonia
- **Prof. RNDr. Vladimir Tvarozek, PhD**
  Slovak University of Technology in Bratislava, Bratislava, Slovakia
- **Assoc. Prof. Ing. Zuzana Palkova, PhD**
  Slovak University of Agriculture in Nitra, Nitra, Slovakia
- **Andrzej Tutaj, PhD**
  AGH University of Science and Technology, Krakow, Poland
- **Prof. Valentin NEDEFF Dr. eng. Dr.h.c.**
  "Vasile Alecsandri" University of Bacău, Romania
- **Cătălin POPA, PhD**
  "Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constantza, Romania
- **Prof. dr Larisa Jovanović**
  Alfa University, Belgrade, Serbia
- **Prof. dr hab. Edmund LORENCOWICZ**
  University of Life Sciences in Lublin, Poland
- **Assoc. Prof. Ion MIERLUS - MAZILU, PhD**
  Technical University of Civil Engineering, Bucharest, Romania
- **Prof. Dojčil Vojvodić PhD**
  Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia
- **Assoc. Prof. Alexandrache Carmen, PhD**
  Departament of Teacher Training, "Dunarea de Jos", Galati University, Romania
- **Prof. Alberto Cabada**
  University of Santiago de Compostela, Faculty of Mathematics, Santiago de Compostela, Spain
- **Kamen Rikev, Dr Hab.**
  Institute of Slavic Philology, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
- **Anna Klimentova, PhD**
  Constantine the Philosopher University of Nitra, Slovakia

- **Prof. Ricardo Gobato, PhD**
  Secretariat of State of Parana Education and Sport, Laboratory of Biophysics and Molecular Modeling Genesis, Brasil
- **Prof. Fatima Rahim Abdul Hussein, PhD**
  University of Misan, College of Basic Education, English Department, Iraq
- **Prof. Liqaa Habeb Al-esedi, PhD**
  English Department, College of Education for Human Science, University of Diyala, Iraq
- **Prof. Esengeldin Baurzhan Satybaldiuly, PhD**
  Pavlodar Pedagogical University "Alkey Margulan", Kazakhstan
- **Prof. Igor Kevorkovich Danilov, DSc**
  Yuri Gagarin State Technical University of Saratov, Russia
- **Prof. Aleksander Valentinov Sladkowski, DSc**
  Silesian University of Technology, Poland
- **Prof. Vera Karadjova, PhD**
  "St. Kliment Ohridski" University – Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Aleksandar Trajkov, PhD**
  "St. Kliment Ohridski" University - Bitola, Faculty of tourism and hospitality – Ohrid, Republic of North Macedonia
- **Prof. Petar Pepur, PhD**
  University of Split, Croatia
- **Prof. Korhan Arun, PhD**
  Namik Kemal University, Tekirdağ, Turkey
- **Prof. Yuliya Yorgova, PhD**
  Burgas Free University, Bulgaria
- **Jelena Stankovic, PhD**
  University of Nis, Serbia
- **Jovica Stankovic, PhD**
  University of Nis, Serbia
- **Prof. Dr. Diana E. Woolfolk Ruiz**
  CETYS University, Mexico
- **Prof. Gerhard Fiolka, PhD**
  University of Fribourg, Switzerland
- **Prof. Haluk Kabaalioglu, PhD**
  Yeditepe University, Turkey
- **Prof. Silva Alves, PhD,**
  University of Lisbon, Portugal
- **Hanneke van Bruggen, DHC mult**
  Appeldoorn, The Netherlands
- **Prof. Elena Torina**
  Tula State Pedagogical University "L. N. Tolstoy", Tula, Russia
- **Prof. Violeta Jotova**
  Direction Pediatrics at St. Marina University Hospital - Varna, Bulgaria, Chair ESPE Postgraduate Qualification Committee
- **Prof. Tanya Timeva, MD, PhD**
  Obstetrics and Gynecology Hospital "Dr. Shterev", Sofia, Bulgaria
- **Prof. Kiril Stoychev, PhD,**
  Institute of Metal Science, Equipment and Technologies "Acad. A. Balevsci" with Haydroaerodinamics centre – BAS, Bulgaria
- **Assoc. Prof. Mark Shamtsyan, PhD**
  Technical University, Saint Petersburg, Russia
- **Assoc. Prof. Oleksii Gubenia, PhD**
  National University of Food Technologie, Kiev, Ukraine

- **Prof. Olexandr Zaichuk, DSc**
  Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnepropetrovsk, Ukraine
- **Prof. Eugene Stefanski, DSc**
  Samara University, Russia
- **Assoc. Prof. Tatiana Strokovskaya, PhD**
  International University of Nature "Dubna", Dubna, Russia
- **Prof. DSc. Petar Sotirow**
  Maria Curie-Sklodowska University of Lublin, Poland
- **Accos. Prof. Krassimir Dochev Dochev, PhD**
  University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Mariana Yordanova Docheva, PhD**
  University of Portsmouth School of Engineering, UK
- **Assoc. Prof. Ivan Antonov Lukanov, PhD**
  University of Botswana, Faculty of Engineering and Technology, Gaborone, Botswana
- **Assoc. Prof. Petko Vladev Petkov, PhD**
  Research Associate Cardiff University, UK
- **Prof. Stepan Terzian DSc**
  Bulgarian Academy of Science, Bulgaria
- **Prof. Gabriel Negreanu, PhD**
  University Politehnica of Bucharest, Romania
- **Prof. Dobrin Vasilev, MD, PhD**
  UMHAT Medica Cor, Ruse, Bulgaria
- **Prof. Nicolae Craciunoiu**
  University of Craiova
- **Assoc. Prof. Stelian Tarulescu**
  Transilvania University of Brasov
- **Assoc. Prof. PhD Andrei-Alexandru Boroiu**
  University of Piteşti
- **Prof. Renzo Capitani, PhD**
  University of Florence, Engineering School, Italia
- **Prof. Radoslaw Wrobel, DSc**
  Wrocław University of Science and Technology, Poland
- **Assoc. Prof. Darina Dimitrova PhD**
  University of Economics - Varna

ORGANISING COMMITETE

♦ ORGANIZED BY: UNIVERSITY OF RUSE (UR) AND UNION OF SCIENTISTS (US) - RUSE

♦ ORGANISING COMMITTEE:

• Chairperson:

Prof. Gencho Popov, PhD– Rector of UR, Chairperson of US – Ruse,
Prof. DTSc. Hristo Beloev, DHC mult., Academician of Bulgarian Academy of Sciences

• Scientific Secretary:

Assoc. Prof. Desislava Atanasova, PhD
datanasova@uni-ruse.bg; 082/888 249

• THEMATIC FIELDS:

- **Agricultural Machinery and Technologies, Agrarian Sciences and Veterinary Medicine**
  Assoc. Prof. Atanas Atanasov, PhD,
  aatanasov@uni-ruse.bg, +359 885 497 406
- **Maintenance and Reliability**
  Prof. Mitko Nikolov, DSc,
  mnikolov@uni-ruse.bg, +359 82 888 458
- **Thermal, Hydro- and Pneumatic Equipment**
  Prof. Gencho Popov, DSc,
  gspopov@uni-ruse.bg, +359 82 888 441
- **Ecology and Conservation**
  Assoc. Prof. Plamen Manev, PhD,
  pmanev@uni-ruse.bg, +359 889 382 797
- **Industrial Design**
  Assoc. Prof. Yordan Doychinov, PhD,
  doichinov@uni-ruse.bg, +359 887 273 040
- **Pedagogy; Psychology and Methodology of training in...;** (18.10.24, Silistra)
  Assoc. Prof. Diana Zhelezova-Mindizova, PhD,
  dmindizova@uni-ruse.bg
- **Philology** (18.10.24, Silistra)
  Assoc. Prof. Rumiana Lebedova, PhD,
  rlebedova@uni-ruse.bg
- **Technical Sciences** (18.10.24, Silistra)
  Assoc. Prof. Evgenia Goranova, PhD,
  egoranova@uni-ruse.bg
- **Chemical Technologies** (08-09.11.24, Razgrad)
- **Biotechnologies and Food Technologies** (08-09.11.24, Razgrad),
  Prof. Tsvetan Dimitrov, PhD,
  conf_rz@abv.bg, +359 887 631 645
- **Mechanical Engineering and Machine-building Technologies**
  Prof. Ivelin Ivanov, PhD,
  ivivanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 472

- **Electrical Engineering, Electronics and Automation**
  Assoc. Prof. Boris Evstatiev, DSc, bevstatiev@uni-ruse.bg, +359 82 888 371,
  Assoc. Prof. Kiril Sirakov, csirakov@uni-ruse.bg, +359 82 888 364
- **Communication and Computer Systems**
  Assoc. Prof. Yordan Kalmukov, jkalmukov@uni-ruse.bg, +359 82 888 681,
  Assoc. Prof. Adriana Borodzhieva, PhD, aborodzhieva@uni-ruse.bg, +359 82 888 734
- **Transport and Machine Science**
  Assoc. Prof. Tonch Balbuzanov,
  tbalbuzanov@uni-ruse.bg, +359 82 888 608
- **Sustainable and Intelligent Transport Systems, Technologies and Logistics**
  Prof. Velizara Pencheva, PhD,
  vpencheva@uni-ruse.bg,+359 82 888 558, +359 82 888 608
- **Economics and Management**
  Pr. Assist. Prof. Miroslava Boneva, PhD, mboneva@uni-ruse.bg, +359 82 888 776
  Pr. Assist. Prof. Elizar Stanev, PhD, eastanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 557
- **European studies and International Security**
  Prof. Vladimir Chukov, DSc, vchukov@uni-ruse.bg, 0889 768745
  Pr. Assist. Elizar Stanev, eastanev@uni-ruse.bg, +359 82 888 557
- **Mathematics, Informatics and Phisics**
  Prof. Tsvetomir Vasilev, PhD,
  tvasilev@uni-ruse.bg, +359 82 888 475
- **Education - Research and Innovations**
  Pr. Assist. Prof. Ralica Vasileva-Ivanova, PhD,
  rivanova@uni-ruse.bg, 0884 109 719
- **Pedagogy and Psichology**
  Assoc. Prof. Valentina Vasileva, PhD, vvasileva@uni-ruse.bg, 0898 407 577,
  Assoc. Prof. Galina Georgieva, PhD, gggeorgieva@uni-ruse.bg, 0889 951 920
- **History, Ethnology and Folklore**
  Assist. Prof. Veselka Radeva, PhD,
  vradeva@uni-ruse.bg, 082888437
- **Linguistics, Literature and Art Science**
  Assoc. Prof. Velislava Doneva, PhD, doneva_v@uni-ruse.bg, 0886 060 299
  Pr. Assist. Prof. Petya Stefanova, PhD, pstefanova@uni-ruse.bg, 0896820470
- **Health Promotion**
  Assoc. Prof. Stefka Mindova, PhD,
  smindova@uni-ruse.bg, +359 882 895 149
- **Social Work**
  Pr. Assist. Prof. Ana Popova, PhD,
  apopova@uni-ruse.bg, +359 889 874 219
- **Medical and Clinical Diagnostic Activities**
  Pr. Assist. Deniza Trancheva, MD, PhD,
  dtrancheva@uni-ruse.bg, +359 82 888 410
- **Health care**
  Pr. Assist. Prof. Yoana Lukanova, PhD
  ylukanova@uni-ruse.bg, +359 885 047 644
- **Law**
  Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, PhD,
  ekumanova@uni-ruse.bg, +359 884 980 050

- **National Security**
  Assoc. Prof. Milen Ivanov, DSc,
  poligon@abv.bg, +359 82 888 736
- **Quality of Higher Education**
  Prof. Ivanichka Serbezova, PhD, iserbezova@uni-ruse.bg,
  Daniela Todorova, dtodorova@uni-ruse.bg, +359 82 888 378

- **REVIEWERS:**
  - Prof. Krasimira Petrova-Mineva, DSc
  - Prof. Zhivka Voenkinova, PhD
  - Assoc Prof. Svetlozar Tsankov, PhD
  - Assoc. Prof. Georgi Georgiev, PhD

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

Content

1. **FRI-1.313-1-PP-01** 13
STUDYING THE IMPACT OF AN INTERACTIVE SUBSTANCE PREVENTION PROGRAM
Bagryana Ilieva

2. **FRI-1.313-1-PP-02** 19
DESIRE OR NECESSITY: THE MOTIVATION OF OLDER ADULTS TO ENTER CARE HOMES
Dima Spasova

3. **FRI-1.313-1-PP-03** 25
PROBLEMS OF SCHOOL PREPARATION
Asya Veleva

4. **FRI-1.313-1-PP-04** 31
MODEL OF TECHNOLOGY FOR INDIVIDUAL CONSULTING OF CHILDREN OF PRE-SCHOOL AGE IN AN UNEQUAL SOCIAL SITUATION
Desislava Belomorska

5. **FRI-1.313-1-PP-05** 37
ROAD SAFETY TRAINING AS PART OF THE PEDAGOGICAL INTERACTION ON 'SURROUNDING WORLD' IN KINDERGARTEN
Ekaterina Ivanova

6. **FRI-1.313-1-PP-06** 43
STUDY OF ATTITUDES TOWARDS READING AMONG PARENTS OF CHILDREN ATTENDING "VECHERNITSA" KINDERGARTEN, BLAGOEVGRAD
Teodora Genova, Sabina Eftimova, Desislava Ivanova

7. **FRI-1.313-1-PP-07** 50
BULLYING EXPERIENCES OF CHILDREN AND INDIVIDUALS WITH INTELLECTUAL DISABILITY, AUTISM SPECTRUM DISORDER, DOWN SYNDROME AND WILLIAMS SYNDROME
Katerina Zlatkova-Doncheva

8. **FRI-1.313-1-PP-08** 57
FORMATION OF SOCIAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN THE STUDENTS OF THE PEDAGOGICAL SPECIALTIES AS A COMPONENT OF THE TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE
Valentina Vasileva

9. **FRI-1.313-1-PP-09** 65
THE ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INTEGRATING TECHNOLOGY IN THE EDUCATION OF CHILDREN ON THE AUTIST SPECTRUM
Hiba Nassa, Julia Doncheva, Valentina Voinohovska

10. **FRI-1.313-1-PP-10** 74
ATTITUDES AND TRENDS IN 21ST CENTURY EDUCATION: EDUCATORS SHAPING THE NEW GENERATION
Julia Doncheva, Estabraq R Ibrahim, Fatima Raheem Abdul Hussein

11. **SAT-1.313-1-PP-01** 81
ELECTRONIC TOOLS AND ACTIVITIES IN THE TEACHING OF MATHEMATICS TO PRIMARY STUDENTS
Stefan Stefanov

12. **SAT-1.313-1-PP-02** 85
DIDACTIC ANIMATION IN EDUCATION OF STUDENTS IN BULGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE BEGINNING STAGE
Zhivka Ilieva

13. **SAT-1.313-1-PP-03** 87
EDUCATIONAL GUIDELINES FOR CHILDREN UNDER 3 YEARS OF AGE IN EUROPE
Galina Georgieva

14. **SAT-1.313-1-PP-04** 92
APPLICABILITY OF SITUATIONAL, SUBSTITUTIONAL AND SELF-LEADERSHIP IN THE GROUP LEARNING PROCESS
Lora Radoslavova

15. **SAT-1.313-1-PP-05** 100
FORMATION OF STEM COMPETENCES IN STUDENTS-FUTURE TEACHERS
Elisaveta Semerdzhieva

FRI-1.313-1-PP-03

PROBLEMS OF SCHOOL PREPARATION [6]

Assoc. Prof. Asya Veleva, PhD
Department of Natural Sciences and Education,
University of Ruse "Angel Kanchev"
Tel.: 082 888 268
E-mail: aveleva@uni-ruse.bg

Abstract: *The problem of preparing children for school is not new, but it is always relevant. The reason is that the answer to the question of how to ensure a smooth transition and continuity between kindergarten and the primary education stage is not constant, but is determined by the current societal requirements for primary education and its functions, as well as by the generational characteristics of future children. Preparation for school also depends on the content of the normative base for the implementation of the educational process in the kindergarten, on the availability of good methodological support, and on the commitment of the family. In this context, the purpose of this paper is to present the current problems in preparing children for a successful transition to school education and to identify opportunities for their resolution.*

Key words: *school preparation, readiness for school.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемът за подготовката на децата за училище не е нов, но е винаги актуален. Причината е, че отговорът на въпроса как да се осигури плавен преход и приемственост между детската градина и началния образователен етап не е константен, а се определя от настоящите обществени изискванията към началното образование и неговите функции, както и от поколенческите особености на бъдещите ученици. Подготовката за училище зависи също от съдържанието на нормативната база за осъществяване на образователно-възпитателния процес в детската градина, от наличието на добра методическа обезпеченост, и от ангажираността на семейството. В този контекст целта на настоящия доклад е да представи съвременните проблеми при подготовката на децата за успешен преход към училищно образование в България и да набележи възможности за тяхното разрешаване. Значимостта на поставената цел е свързана с посочения от Г. Георгиева факт, че предучилищното образование е първооснова, неговата функция и приложение са от изключителна важност за съществуването и развиването на следващите етапи в системата (G. Georgieva, 2022).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Необходимостта от подготовка на децата за преход към училищно образование се основава на формулираната от Д. Елконин психологическа закономерност, че преходът към всеки следващ, по висок етап от развитието се подготвя и определя от това доколко пълноценно е изживян предшестващият период (D. Elkonin, 1984). В съвременното общество успешният старт в училище от изключително важно значение за пълноценното развитие на личността. Функцията на началното образование е не само и не толкова в овладяването на определен обем от знания, колкото във формирането умения за учене и базова грамотност. Ако те липсват, личността става силно уязвима в едно общество, чиято най-съществена характеристика е промяната. Светът се променя динамично и не е възможно да се предвиди

[6] Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 25 октомври 2024 г. в секция „Педагогика и психология" с оригинално заглавие на български език: ПРОБЛЕМИ НА ПОДГОТОВКАТА ЗА УЧИЛИЩЕ. Докладът отразява резултати от работата по проект № 24-ФПНО-01 „Разработване и изследване на ресурси за повишаване на функционалната грамотност и социалната компетентност на учащите се в областта на предучилищното, училищното образование и социално-педагогическата сфера", финансиран от фонд „Научни изследвания" на Русенския университет".

какъв ще бъде през утрешния ден. В такива условия ще се адаптират и успешно реализират личностите, които имат нагласата и уменията да учат през целия си живот. Това обаче не може да стане, ако те не притежават базова грамотност – –ефективно четене, писмено изразяване на мисли. Всичко това се изгражда в началния курс на обучение. Ако този първи етап е възпрепятстван, ученето в по-горните степени е обречено на неуспех. Поради това е много важно да се създадат всички необходими условия за успешното обучение през първите дни и месеци в училище. А това изисква известна предварителна подготовка.

По повод на преходния период П. Калчев посочва, че за повечето първокласници трудностите на училищния живот са неочаквани. Когато трябва предварително да посочат какво се изисква в училище, те отбелязват определени неща, които трябва да знаят (P. Kalchev, 2005). Действително много деца с нетърпение очакват да тръгнат на училище. Известно е, че първата съществена предпоставка за успех в учебната (и която и да е друга) дейност е адекватната мотивация. Обаче Б. Минчев установява, че на практика често детето бива привлечено от външните атрибути на ученичеството – новите дрехи, чанта, училищната обстановка и най-вече копнежът да бъде като по-големите, да порасне в собствените си очи. Но то съвсем слабо проумява какво значи да си ученик по същество, няма представа какви изисквания ще предяви към него училището (B. Minchev, 2008). Н. Минчева допълва, че детето трябва да овладее необходимите учебни и трудови навици, или да се натовари с чувство за непълноценност. В тази ситуация то изпитва не само трудности, но и социален натиск от страна на възрастните, които придават изключително значение на постиженията в училище. Успехи в други области не могат да компенсират ниските учебни резултати (N. Mincheva, 2000). Възможните последствия от това са разгледани от К. Поливанова. Авторката посочва, че детето недоумява защо най-близките хора, на чиято поддръжка до този момент винаги е можело да разчита, сега му се карат и го наказват. То може да остане с впечатлението, че са престанали да го обичат. Това не е така, но ако преди са му дарявали любовта си безусловно, сега то е длъжно да я заслужи. Дори и случайни неуспехи, съчетани с претенциите на родителите, могат да доведат до недоверие в собствените сили и да попречат на детето да изпълни по-нататъшните изисквания. То вече не мисли за съдържанието на задачата и нейното решение, а предварително изживява предстоящия си провал. Възниква порочен кръг, който все повече задълбочава проблемите. Една от най-крайните му форми е „хроническата неуспеваемост” (K. Polivanova, 2003). На детето се „лепва” етикетът „слаб ученик”, който се превръща в самоизпълняващо се пророчество. Защото първокласникът още няма адекватна самооценка и вярва на оценката на значимите възрасти. Ако родителите и учителят смятат, че е глупав, и той ще повярва и ще се държи глупаво. Някои от „трудните” ученици всъщност са деца с потенциал, жертва на един лош старт.

Трудностите при прехода са свързани и с поколенческите особености на децата, родени след 2010 година. И. Артюхова защитава тезата, че много психологически характеристики на бъдещите първокласници встъпват в противоречие с изискванията към подготовката за обучение в училище. Това задълбочава проблема за приспособяване към началния образователен етап. Причината са новите тенденции в развитието на децата от предучилищна възраст. Психологическите изследвания установяват следните особености: недоразвита груба и фина моторика, нарушения на речевото развитие, дефицит на въображението, комуникативни трудности, отсъствие на самостоятелност и самоорганизация. Съвременните деца знаят много, имат достатъчно високо равнище на умствено развитие и техническа грамотност, но остават пасивни, несамостоятелни, зависими от възрастните и от външни обстоятелства. Според авторката причина за това са следните поколенчески особености: недостатъчно развитие на социалните и комуникативните качества; ниско равнище на емоционален интелект; неспособност за отлагане удовлетворяването на своите потребности; недостатъчно развито внимание; неспособност за действие без ярка стимулация (I. Artyuhova, 2021). Оттук произтича необходимостта подготовката за училище да бъде съобразена с особеностите на съвременните подрастващи,

произтичащи от условията на живот. За целта трябва да се актуализира научното познание за психологическата характеристика на детето от прехода и да се разработят стратегии за адаптиране на детската градина към поколенческите особености на подрастващите.

Преминаването през кризисния период, както посочва Р. Захариева, не е проблем, който детето може и трябва да реши самостоятелно. То, разбира се, има опит и стратегии за реагиране в различни ситуации, но те не са достатъчни, за да се справи с предизвикателствата на новата училищна среда. Отговорността за резултата от кризата зависи също и от отношението и участието на възрастните – родители и педагози. Те могат да подпомагат детето, да го насърчават и стимулират, или да го забавят (R. Zaharieva, 2004). Ролята на близките на детето при подготовката му за училище не подлежи на съмнение. Но трябва да се отчита фактът, че семейната среда, колкото и да е благоприятна, сама по себе си не е достатъчна, за да обезпечи плавен преход към училищно образование. Причината е, че някои от компонентите на училищната готовност могат да се сформират и оценят изключително в институционална среда. Така например, един от първите проблеми, на който се натъква първокласникът, според П. Остерийт е сблъсъкът с обкръжение, което е емоционално неутрално спрямо него. Той трябва да си извоюва място под слънцето, без да се възползва от благосклонността на родителската любов; да се адаптира към неизбежни принуди, сред които не е израснал, и пред които се провалят проявите на очарование или привързаност, действали така добре до сега. Промяната е толкова рязка, че не е погрешно да говорим за ново, „емоционално отбиване", което не винаги протича гладко (P. Osteriyt, 2007). Разбира се при справянето с този проблем с предимство са децата, които вече имат опит за живот и дейност в институционална среда, т.е. посещавали са детска градина. Защото, както посочва В. Василева между всекидневното (екзистенциалното) и педагогическото общуване съществува тясна взаимна връзка, но същевременно те се различават съществено (V. Vasileva, 2017). Друга компетентност, необходима за училище, която се формира по-резултатно в детските заведения, отколкото в семейството, е например умението да се работи в едно темпо заедно с другите. Детето може да има висок интелектуален потенциал и да е принципно способно да решава задачи с повишена степен на трудност, но ако не се стреми да работи в общото темпо и изостава спрямо останалите, ще се окаже с пропуски при усвояването на материала. Обективната оценка на силните страни и слабостите на бъдещия първокласник също се постига по-трудно, ако няма възможност той да бъде поставен при равни условия с връстниците си и съизмерен спрямо техните постижения. Не на последно място ограничаването на подготовката единствено в рамките на семейството крие опасността от недостатъчна сформираност на училищната готовност. Б. Иванова и Р. Захариева установяват, че родителското съзнание за училищна готовност подценява важни нейни аспекти (B. Ivanova, 1997; R. Zaharieva, 2004). Това се потвърждава от проведено наскоро от Д. Илиева (2023) изследване. Много съвременни родители се стремят да подпомогнат прехода, както обучават детето в четене, писане и смятане, но не работят за компетентности, които в по-голяма степен предопределят успеха в училище, като например волева регулация на поведението, умения за планиране, развитие на паметта, мисловните операции и мн. др. От друга страна предимство на подготовката в семейна среда е, че тя може в голяма степен да се съобрази с особеностите и интересите на детето, като възможности за това може да се разкрият във всеки момент от ежедневието. За целта е необходимо да се повиши педагогическата култура на родителите, което също е отговорност на детския учител.

С оглед осигуряването на равен старт за всички деца и успешен преход към училищно образование през 2003 г. с измененията на Закона за народната просвета се въведоха подготвителни групи за 6-7-годишните. Впоследствие задължителната подготовка обхвана и трета възрастова група. В Наредба №5 за предучилищното образование в чл. 28 е записано, че предучилищното образование създава условия за придобиване на съвкупност от компетентности - знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на детето към училищното образование. Компетентностите са дефинирани като очаквани резултати от възпитанието, обучението и социализацията на децата за всяка възрастова група

по образователни направления[7]. Този подход има както положителни страни, така и недостатъци. Положителното свързваме с това, че е налице яснота как да се интегрира подготовката за училище в педагогическите ситуации по български език и литература, математика, околен свят и т.н. Като слабост в Наредба №5 може да се посочи, че свеждането на компонентите на училищната готовност до специфични компетентности в границите на дадено образователно направление не позволява откроването на ясен модел на училищната готовност. Така се губят ориентирите относно най-важните детерминанти на успешния преход към училищно образование. Например в Наредбата един от безспорните компоненти на готовността за училище – развитието на фината моторика – се споменава само в две образователни направления и то в твърде ограничен обхват: математика (графично възпроизвежда геометрични фигури) и изобразително изкуство (повтаря пунктирана линия в различни изображения на предмети, без да излиза от линията; възпроизвежда фигура, знак, прави и криви линии, елементи от знаци). Известно е, че за развитието на фината моторика добри възможности дават и другите образователни направления, а също и специфичната детска дейност – играта. В този смисъл изглежда перспективен подходът в по-общ план да се дефинират компонентите на училищната готовност, които да встъпят в ролята на критерии за диагностика и на педагогическа цел, която следва да се реализира при всяка възможност, а не само в педагогическите ситуации по дадено образователно направление.

По отношение на методическата обезпеченост на подготовката за училище също се открояват някои пропуски. Те се разкриват чрез диференцирането, направено от Б. Иванова, на два подхода. Първият разглежда общата подготовка за училище, която обезпечава висока степен на общото развитие на детето: физическо, личностно, социално, волево, интелектуално, емоционално, нравствено. Вторият подход е свързан със специалната подготовка, която предполага усвояване на знания и умения, необходими за определени учебни дисциплини, които ще се изучават в началното училище. Диференцирането на двата подхода не означава противопоставяне на общата и специална подготовка. Те съществуват в единство и взаимодействие. Специалната подготовка произтича от общата и едновременно с това ефективността на резултатите й рефлектира позитивно върху общата подготовка. Специалната подготовка не е достатъчна. Подготовката за училище се състои не толкова в обучението на децата в специални знания и умения, колкото в общото развитие на умствените им способности и познавателни интереси, във формиране на умения да наблюдават, анализират, сравняват и обобщават наблюдаваните явления и на тази основа да правят определени умозаключения (B. Ivanova, 1997). Прегледът на специализираната методическа литература, на познавателните книжки и книгите за учителя на различните издателства показва, че понастоящем в България акцент се поставя върху специалната подготовка за училище. Налице е недостиг на конкретни методически насоки и упражнения за развитие на различните аспекти на общата подготовка: развитие на психичните функции (възприятие, памет, мислене, въображение, внимание), развитие на мотивационната сфера и самооценката, формиране на предпоставки за учебна дейност. Тези, както и други аспекти на подготовката, не са обезпечени и в диагностично отношение. У нас има един единствен стандартизиран тест на Г. Бижков и Ф. Стоянова (2004), който измерва фина моторика и важни интелектуални съставки на готовността за училище, но не дава информация за социално-личностната и емоционално-волевата готовност, а те също са от съществено значение за успеха в училище.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеният преглед на проблемите при подготовката на децата за училище у нас поставя на дневен ред необходимостта от научни изследвания и методически разработки в следните направления: установяване на произтичащите от условията на живот

[7] НАРЕДБА No 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование. Обн. - ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г.

психологическите характеристики на съвременните деца, които са свързани с училищната готовност и разработването на адаптирани към тях педагогически стратегии; повишаване на педагогическата култура на родителите относно компонентите на училищната готовност и на възможностите за подготовка у дома; създаване на нормативно одобрен модел на училищна готовност, който е пригоден за приложение във всеки режимен момент от престоя на детето в детската градина и не е ограничен до пределите на дадена предметна област; методическо обезпечаване на общата подготовка за училище наравно със специалната подготовка; разработване на инструментариум за комплексна диагностика на интелектуалната, социално-личностната и емоционално-волевата готовност за училище. Единствено по този начин може да се очаква да се оптимизира подготовката на децата за училище и да им се осигурят най-добри възможности за успешен старт в началния образователен етап.

REFERENCES

Artyukhova. I. (2021). Adaptatsiya pervoklasnikov k shkolnomu obucheniyu kak sovremennaya nauchno-metodicheskaya problema. Problemy sovremennogo obrazovaniya. №6. 225-233. (**Оригинално заглавие:** *Артюхова, И. (2021). Адаптация первоклассников к школьному обучению как современная научно-методическая проблема. Проблемы современного образования, №6, 225-233.*)

Bizhkov, G., F. Stoyanova. (2004). Test za diagnostika na gotovnostta na detsata za uchilishte: Kn. za uchitelya. - Sofia: Univ. izd. Sv. Kliment Ohridski. (**Оригинално заглавие:** *Бижков, Г., Ф. Стоянова. (2004). Тест за диагностика на готовността на децата за училище: Кн. за учителя. - София: Унив. изд. Св. Климент Охридски.*)

Vasileva, V. (2017). Pedagogicheskoto obshtuvane i humanizatsiyata na vzaimootnosheniyata v uchilishte. Pedagogika, Vol. 89 (1), 48 – 60. (**Оригинално заглавие:** *Василева, В. (2017). Педагогическото общуване и хуманизацията на взаимоотношенията в училище. Педагогика, Vol. 89 (1), 48 – 60.*)

Georgieva, G. (2022). Tematichno-baziran podhod na planirane na pedagogicheskoto vzaimodeystvie v preduchilishtna vazrast v Anglia. Pedagogicheski novosti, №1, 26 – 45. (**Оригинално заглавие:** *Георгиева, Г. (2022). Тематично-базиран подход на планиране на педагогическото взаимодействие в предучилищна възраст в Англия. Педагогически новости, №1, 26 – 45.*)

Elkonin. D. (1984). Razmyshleniya nad proektom. Doshkolnoe obrazovanie. URL: http://dob.1september.ru/article.php?ID=200600711 Accessed on 30.09.2024 (**Оригинално заглавие:** *Елконин, Д. (1984). Размышления над проектом. Дошкольное образование. URL: http://dob.1september.ru/article.php?ID=200600711* Accessed on 30.09.2024)

Zaharieva, R. (2004). Diagnostichna metodika za izsledvane na sposobnostite na deteto neobhodimi za obuchenie i uchene v parvi klas (158 – 175). V: Minchev, B. (eds.) Rakovodstvo za izsledvane na deteto (II chast). – Sofia: Veda-Slovena ZhG. (**Оригинално заглавие:** *Захариева, Р. (2004). Диагностична методика за изследване на способностите на детето необходими за обучение и учене в първи клас (158 – 175). В: Минчев, Б. (ред.) Ръководство за изследване на детето (II част). – София: Веда-Словена ЖГ.*)

Ivanova, B. (1997). Podgotovka na detsata za uchilishte. – Plovdiv: Univ.izd. Paisiy Hiendarski. (**Оригинално заглавие:** *Иванова, Б. (1997). Подготовка на децата за училище. – Пловдив: Унив.изд. Паисий Хиендарски.*)

Ilieva, D. (2023). Roditelsko saznanie za uchilishtna gotovnost. Nauchni trudove na Rusenskia universitet. Studenti, doktoranti i mladi ucheni. Vol. 62 (6.2) Pedagogika i psihologia, 17- 21. (**Оригинално заглавие:** *Илиева, Д. (2023). Родителско съзнание за училищна готовност. Научни трудове на Русенския университет. Студенти, докторанти и млади учени. Vol. 62 (6.2) Педагогика и психология, 17- 21.*)

Kalchev, P. (2005). Gotovnost za obuchenie v uchilishte. Test za otsenka na kognitivni aspekti. – Sofia: Paradigma. (**Оригинално заглавие:** *Калчев, П. (2005). Готовност за обучение в училище. Тест за оценка на когнитивни аспекти. – София: Парадигма.*)

Minchev, B. (2008). Psihologia na choveshkoto razvitie [kurs lektsii]. – Varna: Univ. izd. VSU „Chernorizets hrabar“. (**Оригинално заглавие:** *Минчев, Б. (2008). Психология на човешкото развитие [курс лекции]. – Варна: Унив. изд. ВСУ „Черноризец храбър“.*)

Mincheva, N. (2000). Psihologichni osobenosti na poznavatelnoto i lichnostovoto razvitie prez srednoto detstvo (14 – 46). V: Minchev, B. (red.) Rakovodstvo za izsledvane na deteto (I chast). – Sofia: Veda-Slovena ZhG. (**Оригинално заглавие:** *Минчева, Н. (2000). Психологични особености на познавателното и личностовото развитие през средното детство (14 – 46). В: Минчев, Б. (ред.) Ръководство за изследване на детето (I част). – София: Веда-Словена ЖГ.*)

Ostreyt, P. (2007). Vavedenie v detskata psihologia. – Sofia: Lik. (**Оригинално заглавие:** *Острейт, П. (2007). Въведение в детската психология. – София: Лик.*)

Polivanova. K. (2003). Takie raznye shestiletki. Individualnaya gotovnost k shkole: diagnostika i korrektsiya. – Moskva: Genezis. (**Оригинално заглавие:** *Поливанова, К. (2003). Такие разные шестилетки. Индивидуальная готовность к школе: диагностика и коррекция. – Москва: Генезис.*)